

-Режим доступу: http://www.library.tane.edu.a/images/pauk_vydannya/XV3ZmQ.pdf

12. Пушкар М. С. Контролінг — інформаційна підсистема стратегічного менеджменту / М. С. Пушкар, Р. М. Пушкар. — Тернопіль: Карт-бланш, 2004. — 370 с.

АННОТАЦИЯ

Исследования, отраженные в данной статье, посвящены разработке инновационной концепции и методико-аналитической системы контроллинга строительного инвестиционного проекта как мобильного предприятия специфического типа, реализуемого в формате девелоперского проекта. Указанное мобильное предприятие по содержанию и этапам функциональной и административной деятельности подчинено жизненному циклу девелоперского строительного проекта. В качестве инструментария контроллинга — для среды девелоперского строительного проекта и процессов его внедрения — разработан комплекс экономико-управленческих моделей, охватывающих весь жизненный цикл проекта — от инициации до завершения действия девелоперского контракта.

Ключевые слова: контроллинг инвестиционного строительного проекта (ИБП), ИБП как мобильное предприятие, модель "Декомпозиция контроллинга по работам строительного проекта", модель "Строй-проект-контроллинг".

ANNOTATION

The research reflected in this article are devoted to the development of innovative concepts and methodologies and analytical controlling system construction investment project as a specific type of mobile enterprise, implemented in the format of a development project. Said mobile enterprise content and stages of functional and administrative activities subordinate to the life cycle of a construction project developer. As a tool of controlling — a development environment for the construction project and process of its implementation — the complex of economic and management models, covering the entire project life cycle — from initiation to completion of the action a development contract.

Keywords: controlling the investment construction project (ICP), ICP as mobile enterprise, model "Decomposition of controlling the work construction project", model "Build-project-controlling".

УДК 69.003:658.157: 330.33.01

Т.Ю. Коновал, аспірант, КНУБА, Київ

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИЧНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ ОПТИМАЛЬНОЇ ОЦІНКИ БАГАТОФАКТОРНОГО РИЗИКУ МІКРОСЕРЕДОВИЩА ФУНКЦІОНУВАННЯ ВИКОНАВЦІВ БУДІВЕЛЬНО-ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ

АННОТАЦИЯ

У поданій статті визначено підхід до визначення ризиків підприємств — виконавців будівельно-інвестиційних проектів, за яким на трьох послідовних рівнях визначаються ризики підприємства, які доповнюють один одного, та створюють систему ризиків підприємницької діяльності, яка характерна для досліджуваних підприємств будівельної галузі. Визначено значення кожного рівня в процесі виявлення ризиків будівельного підприємства. Такими рівнями є галузь, форма власності та розмір підприємства. Саме врахування різновидів ризиків підприємства, які характерні для конкретного підприємства (в залежності від виду економічної діяльності, форми власності та розміру) на кожному рівні, забезпечує формування їх повного спектру. Виявлення всіх вірогідних ризиків підприємницької діяльності забезпечує визначення власником власних можливостей (залежно від форми власності та розміру) та фінансових меж, що формує передумови виокремлення підходів до ведення бізнесу.

Ключові слова: оцінка ризиків, ризики підприємницької діяльності, виявлення ризиків, інтеграційний підхід до виявлення ризиків.

Постановка проблеми. Визначення ризиків — це один з важливих етапів управління ризиками у підприємницькій діяльності, адже визначає вірогідні ризики, які можуть відбутися у підприємницькій діяльності або події, які їх обумовлюють та провокують, та створює основу для їх кількісного аналізу, а тому є фундаментом для прийняття рішення стосовно управління ризиками будівельних підприємств — виконавців будівельно-інвестиційних проектів.

Виявлення ризиків відбувається на основі якісного оцінювання ризиків. Оцінювання ризиків — це визначення кількісно чи якісно величини



Рис. 1. Методи аналізу ступеня ризику [1]

ни або ступеня ризику. Складається з двох взаємодоповнюючих етапів: якісного (виявлення ризиків) та кількісного оцінювання (рис. 1 – за Качаловим оцінювання ризиків визначається як аналіз ступеня ризику [1]).

Здійснення ефективного та точного кількісного оцінювання ризиків підприємства потребує здійснення надійного визначення ймовірних джерел та ймовірності конкретних подій, що загрожують чи можуть загрожувати ефективній діяльності виконавців будівельно-інвестиційних проектів [2].

Виявлення (якісне оцінювання) ризиків є найбільш простим і одночасно складним і вимагає ґрунтовних знань, досвіду та інтуїції у визначеній

сфері економічної діяльності. Головна мета – визначити всі можливі ризики, чинники, фактори, причини та області ризику, механізми та наслідки прояву. Таким чином, якісне оцінювання ризиків полягає в наданні словесного опису ризику, причини його виникнення, джерелах формування, вірогідності настання (висока, низька).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Прояви якісного оцінювання, визначення ризиків досліджують майже всі вчені-ризикологи. Серед них як і зарубіжні, так і вітчизняні дослідники: Машина Н.І., Камінський А.Б., Грабовий П.Г., Багієва М.Н., Гранатуров В.М., Вітлінський В.В., Сулим М.В., Бачкаї Т. та інші. [2-9].



Рис. 2. Класифікаційна схема факторів ризиків підприємства (узагальнено автором [9, 10])

Постановка завдання. Визначення ризиків будівельного підприємства забезпечує точність результатів кількісного оцінювання ризиків підприємства. Тобто, результати залежать від того, наскільки ефективно проходить якісне оцінювання ризиків підприємства, їх визначення. Таким чином, у поданій роботі поставлено завдання сформувати оптимальний механізм визначення ризиків підприємств — виконавців будівельно-інвестиційних проектів.

Методологічною основою дослідження стали теоретико-методологічні основи методів систематизації, співставлення, аналізу та елімінування, що дозволили сформувати трирівневий підхід визначення ризиків підприємницької діяльності з врахуванням інтегрального підходу.

Викладення основного матеріалу дослідження. Виявлення ризиків в підприємницькій діяльності проводять за різними критеріями. Визначення ризиків за ознакою приналежності до певного виду економічної діяльності, зокрема, до галузі будівництва, створює складну систему, що побудована на особливостях функціонування (специфіка завдань, складність управління, виробництва та організації роботи, статус галузі тощо). Метою такого аналізу є визначення інвестиційно-привабливої діяльності та виду економічної діяльності, коефіцієнтів стійкості підприємств — виконавців будівельно-інвестиційних проектів.

Іншими критеріями є поділ підприємств в залежності від форм власності: державної, приватної та змішаної, а також в залежності від розміру: на великі, середні та малі.

Формування інтеграційного підходу виявлення ризиків підприємства, за яким ризики визначаються для підприємства з позиції приналежності підприємства до певного виду економічної діяльності, з позиції форми власності та розміру підприємства, обумовлено наявністю на кожному рівні своїх особливих ризиків або можливості визначення таких.

Застосування такого підходу виходить з позиції взаємозв'язку факторів ризику та самих ризиків, та їх класифікацій. Систему факторів, що породжують ризики підприємства, можна класифікувати за різними ознаками, але обирають такі чи таку, що будуть відповідати процесу управління ризиками підприємства. Таким чином, класифікація факторів, що породжують ризики, чи просто факторів ризику повинна бути основою

для побудови класифікації ризиків підприємства та визначати групи методів управління ними.

Саме вибір факторів ризику, як основи формування процесу управління ризиками підприємства, пов'язано з тим, що причини ризику — це події, які потенційно можуть бути реалізованими і при цьому вплинути на підприємницьку діяльність. А фактори ризику — це умови, які можуть викликати або спричиняти реалізацію причини ризику, іншими словами це джерела ризику. Оскільки підприємницька діяльність, не залежно від виду економічної діяльності, форми власності та розміру підприємства, здійснюється в умовах невизначеності, то прагнення отримати прибуток спонукає до спроб визначення джерел ризику, а отже, врахування усіх вірогідних ризиків підприємства.

Однією з найбільш поширених класифікацій факторів є їх поділ на зовнішні та внутрішні в залежності від джерел їх виникнення [3]. Цінність зазначеної класифікації полягає в можливостях: по-перше, визначення загроз підприємству; по-друге, визначення причини виникнення небажаного розвитку події; по-третє, попереднього оцінювання масштабів проявів факторів ризиків; по-четверте, знайти методи управління ризиками; по-п'яте, формування інформаційної бази прийняття управлінського рішення та розроблення рекомендацій [9].

Саме врахування цієї ознаки (рис. 2) допоможе розкрити особливі ризики підприємства, що виникають у підприємств різних за видами економічної діяльності, залежно від форми власності та розміру.

Оскільки аналіз проведених досліджень показав, що в основі класифікації факторів, що породжують ризики для виконавців будівельно-інвестиційних проектів, лежить джерело генерування ризиків то в основі групування ризиків підприємства повинно лежати джерело їх виникнення. Групування факторів ризику, таким чином і самих ризиків саме в залежності від джерела їх генерування обумовлено і різним середовищем функціонування підприємств різних за видами спеціалізації, наявністю різних ресурсів (основних та оборотних засобів, робітників), вбудованих механізмів, їх функціонування (апріорі державні підприємства менше підпадають під дію політичних ризиків).

Ці фактори визначаються середовищем функціонування об'єкта дослідження, як внутрішнім (органом управління), так і зовнішнім. Різновидів

ризиків є безліч, і саме класифікація ризиків та їх групування за рахунок факторів їх виникнення (рис. 3), сприяють визначенню всіх вірогідних ризиків конкретного підприємства.

Використання підходу на основі трьох рівнів в процесі виявлення ризиків формує їх повну сукупність для кожного підприємства. Використання першого рівня (виду економічної діяльності) забезпечує виявлення особливих ризиків залежно від сфери функціонування підприємства. Другий рівень — виявлення ризиків залежно від форми власності, третій рівень — виявлення в залежності

від розміру підприємства; вони визначають ступінь більш важливих ризиків в сукупності визначених та доповнюють вже виявленні ризики.

Вибір саме такої послідовності рівнів обумовлений значенням кожного рівня у формуванні ризиків підприємства та можливостей визначити тих, які не були на попередніх рівнях виявлені.

Приналежність до певного виду економічної діяльності визначає напрям, за яким визначаються основні ризики підприємства. Визначення даного рівня як першого і одночасно основного пов'язано з тим, що підприємці, в першу чергу, визначають

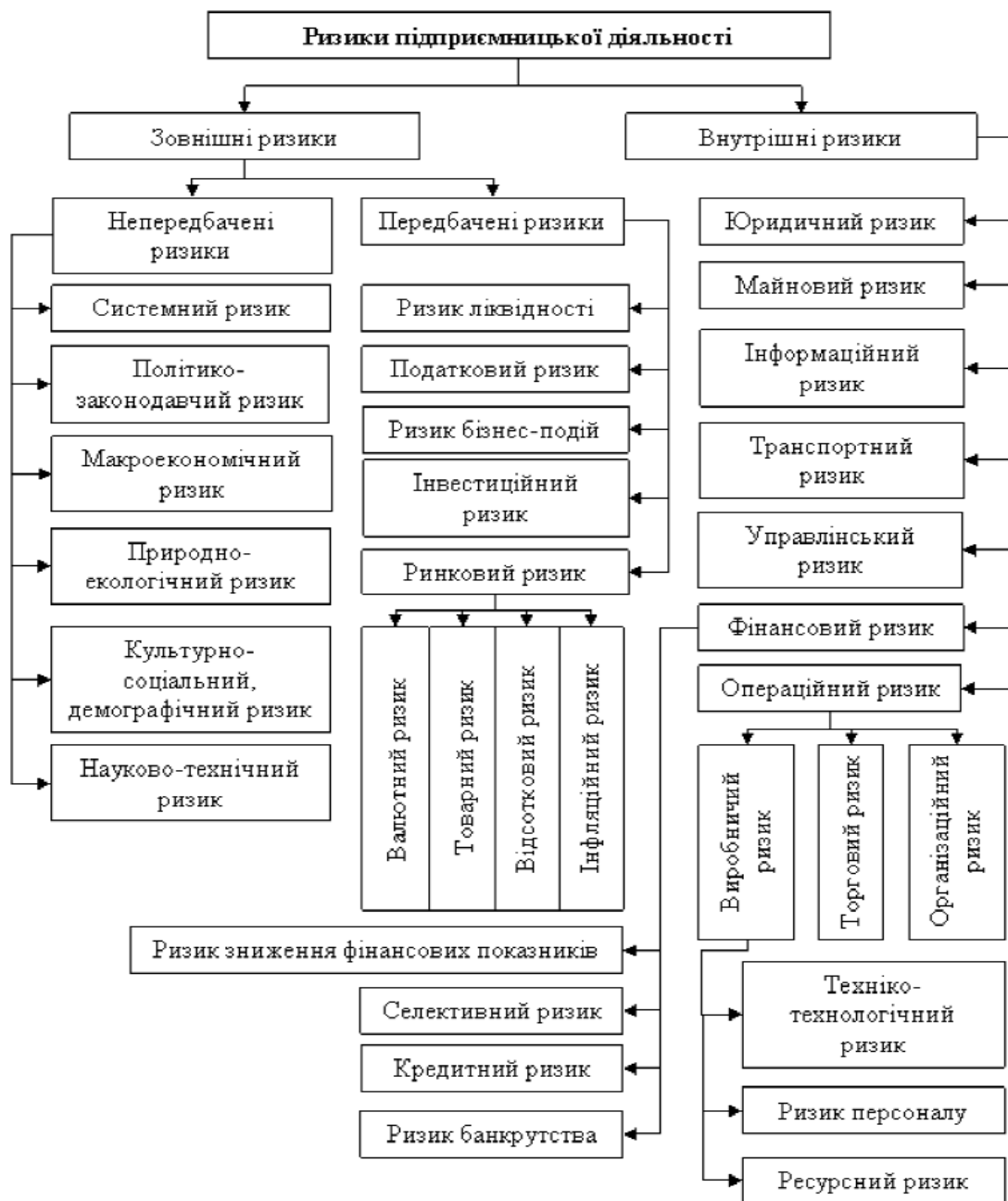
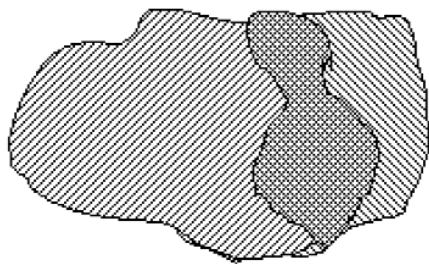


Рис. 3. Класифікаційна схема ризиків підприємницької діяльності (розроблено автором)






-  - Ризики визначені на першому рівні (за видами економічної діяльності).
-  - Ризики визначені на другому рівні (форма власності).
-  - Ризики, які повторюються і на першому рівні та на другому рівні.

Рис. 4. Ризики підприємства визначені за видам економічної діяльності та формою власності (розроблено автором)

характерні ризики для тієї діяльності, якою вони займаються. Саме даний напрямок визначає більш вагомий та суттєвий для діяльності ризики.

Вибір форми власності, як другої ознаки формування рівня виявлення, пов'язаний з тим, що саме форма власності визначає особливості впливу зовнішнього та внутрішнього середовища на діяльність підприємства. Ризики державних та приватних підприємств мають особливості через умови їх виникнення, породжені різним рівнем управління підприємства.

Під приватними підприємствами у поданому дослідженні розглядаються підприємства, що створені на основі власності одноосібної та колективної (за винятком підприємств з часткою державної власності). У вітчизняній економіці частка державних, приватних і колективних підприємств на початок 2009 р. становить 11%; 6% та 83% відповідно [12]. Тому нехтувати при розгляді ризиків підприємствами колективної форми власності не варто. Приватні підприємства підпадають під дію майже всіх вірогідних ризиків, якщо не враховувати особливості діяльності останнього. Таким чином, значення їх форми власності на виникнення ризиків підприємства чи провокування факторів ризику незначне. У розрізі приватних підприємств має значення на формування ризиків організаційно-правова форма підприємств.

Товариства з обмеженою відповідальністю, акціонерне товариство чи приватне підприємство та інші створюють умови для виникнення різних ризиків підприємницької діяльності.

У поданому дослідженні під державними підприємствами розглядаються підприємства, створені на основі загальнодержавної (державні, комерційні та казенні підприємства) та комунальної власності, тобто власності місцевих органів самоврядування (комунальні підприємства). Державні підприємства знаходяться під прямим державним управлінням з питань виробництва

(директивне планування, визначення політики цін, фінансів, матеріальне стимулювання персоналу). Державні підприємства не можуть відмовитися від виконання державних контрактів, замовлень на поставку товарів для задоволення державних потреб. Вони вимушені заключати визначені договори з організаціями, що виробляють та споживають певні товари та послуги. Таким чином, державні підприємства створюють сприятливі умови для виникнення ризиків.

Другий рівень доповнює визначені ризики підприємства або підсилює вже визначені (рис. 4).

Третій рівень визначено з позиції впливу внутрішнього середовища та частково зовнішнього на діяльність підприємства в залежності від їх розміру. Аналіз ризиків за розміром підприємств об'єктивно необхідний з точки зору існування державної підтримки малого та середнього підприємництва та взагалі створення оптимальних умов для формування та існування малого та середнього підприємництва. Особливості виникнення ризиків в залежності від розміру підприємства обумовлені різними його можливостями у процесі їх управління.

Сукупність ризиків формує особливості діяльності підприємств різних за розміром. На основі результатів проведеного загальноукраїнського дослідження в рамках проекту БІЗПРО спільно з Американською Торгівельною Палатою в Україні, метою якого був аналіз конкурентоспроможності підприємств України та оцінка підприємницького середовища в Україні, було виявлено, що частка керівників підприємств, які оцінили підприємницьке середовище в Україні як несприятливе, становить 45,7%, що значно перевищує частку тих респондентів, які дали йому загалом позитивну оцінку (22,0%) [13]. Оцінювання підприємницького середовища керівниками підприємств, що займаються різними видами економічної діяльності майже не відрізняється, але існує залежність між обсягом ре-

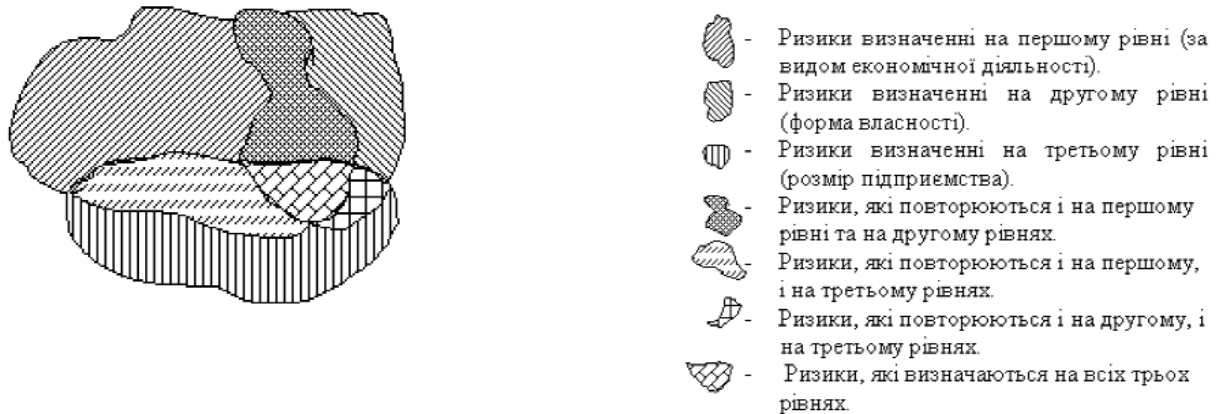


Рис. 5. Класифікаційна схема ризиків підприємства (розроблено автором)

алізації продукції підприємства і оцінювання підприємницького середовища, тобто ознака розміру підприємства: із зростанням обсягу реалізації частка негативних оцінок скорочується. Таким чином, спостерігається різниця в ставленні до підприємницького середовища керівників різних підприємств за розміром, тим самим підкреслюючи особливості підприємств різних за розміром.

Підприємства за розміром поділяються на малі, середні та великі на основі кількості працюючих та обсягу валового доходу від реалізації продукції за рік за законодавчою базою [14].

Малими (незалежно від форми власності) визнаються підприємства, в яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік не перевищує п'ятдесяти осіб (існує галузеве обмеження), а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період не перевищує суми, еквівалентної п'ятисот тисячам євро за середньорічним курсом Національного банку України щодо гривні [14].

Для великих підприємств відповідні показники становлять — понад тисячу осіб та суму, що перевищує еквівалент п'яти мільйонів євро [14]. Усі інші підприємства визнаються середніми [14].

Виявлені вірогідні ризики підприємства враховуючи його розмір, доповнюють систему ризиків, що вже сформована на попередніх двох рівнях (рис. 5).

Висновок. Проаналізовано поняття визначення ризиків підприємств — виконавців будівельно-інвестиційних проектів у структурі аналізу ризиків. Визначено найпоширенішу класифікаційну ознаку групування факторів ризику, а саме джерело генерування ризиків (зовнішні та внутрішні фактори). Саме джерело генерування є і однією з поширених кла-

сифікаційних ознак групування ризиків підприємства. Взаємозв'язок цих класифікацій забезпечує ефективність визначення ризиків підприємства. Зазначений взаємозв'язок лежить в основі побудови механізму виявлення ризиків, який складається з трьох основних рівнів виникнення ризиків підприємства (на рівні приналежності підприємства виду економічної діяльності, на рівні форми власності та на рівні розміру підприємства).

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що зазначений підхід виявлення ризиків саме з цих трьох рівнів забезпечує виявлення всіх вірогідних ризиків підприємницької діяльності та забезпечує визначення власником власних можливостей (залежно від форми власності та розміру) та фінансових меж, що формує передумови виокремлення бізнесових підходів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Качалов Р.М. Управление хозяйственным риском / Качалов Р.М. [РАН; Центральный экономико-математический ин-т]. — М.: Наука, 2012. — 192 с. : рис. — (Экономическая наука современной России). — Библиогр.: с. 162-168. — ISBN 5-02-013133-4.
2. Кузьмін О.Є. Трансформація підприємств: економічна оцінка та побудова системи менеджменту / О.Є. Кузьмін, А.С. Мороз, Н.Ю. Подольчак, Р.В. Шуляр / Національний ун-т "Львівська політехніка". — Л.: Видавництво Національного університету "Львівська політехніка", 2014. — 336 с. — ISBN 966-553-423-8.
3. Машина Н.І. Економічний ризик: методи його вимірювання: [навчальний посібник] / Машина Н.І. — Київ: Центр навчальної літератури, 2003. — 188 с. — ISBN 966-8278-85-2.

4. Камінський А.Б. Економічний ризик та методи його вимірювання : [навч. посіб.] / А.Б. Камінський. — К. : ВД "Козаки", 2012. — 120 с. — ISBN 966-514-040-X.

5. Грабовый П.Г. Риски в современном бизнесе / [П.Г. Грабовый, С.Н. Петрова, С.И. Полтавцев и др.]. — М. : Аланс, 2014. — 200с. — ISBN 5-87115-009-8.

6. Багиева М.Н. Концептуальные основы анализа и оценки рисков предприятия : учеб. пособие [по курсу "Управление рисками"] / Санкт-Петербургский гос. ун-т экономики и финансов / Багиева М.Н. ; за ред. Д.В. Соколов. — СПб. : Издательство СПбГУЭФ, 2011. — 52 с. — Библиогр.: с. 50-51. — ISBN 5-7310-1376-4.

7. Гранатуров В.М. Ризик підприємницької діяльності. Проблеми аналізу / В.М. Гранатуров, О.Б. Шевчук. — К. : Держ. вид.-інформ. агентство "Зв'язок", 2010.- 150 с. — ISBN 966-95759-0-7.

8. Вітлінський В.В. Аналіз, оцінка і моделювання економічних ризиків / В.В. Вітлінський. — К. : Деміург, 2006. — 212 с. — ISBN 966-574-019-9.

9. Сулим М.В. Економічний ризик та методи його вимірювання : [навч. посіб.] / М.В. Сулим. — Львів : Вид-во Львів. комерц. академії, 2013. — 196 с. — ISBN 996-7478-93-9.

10. Бачкаи Т. Хозяйственный риск и методы его измерения / Т. Бачкаи, Д. Месена, Д. Мико ; [пер. с венг.]. — М. : Экономика, 2009. — 364 с.

11. Вітлінський В.В. Ризикологія в економіці та підприємстві / В.В. Вітлінський, Г.І. Великоіваненко. — К. : КНЕУ, 2014. — 480 с. — ISBN 966-574-569-7.

12. Кількість суб'єктів ЄДРПОУ за галузями економіки та організаційно правовими формами господарювання за 2006-2014 роки [Електронний ресурс] // Державний комітет статистики України. — Режим доступу до сайту : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

13. Малі і середні підприємства України: показники діяльності та стратегії розвитку // Пріоритети. -2015. -№ 3-4(21). — Режим доступу до сайту : <http://www.ucipr.kiev.ua/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=4579&mode=thread&order=0&thold=0>.

14. Господарський кодекс України : К. : Парламентське видавництво, 2013. — 192 с. — (Бібліотека офіційних видань). — ISBN 966-7982-09-2.

АННОТАЦІЯ

В представленній статті визначено підхід к виявленню ризиків підприємств — виконавців

строительно-инвестиционных проектов, при применении которого на трех последовательных уровнях определяются риски предприятия, которые последовательно дополняют друг друга, и создают систему рисков предпринимательской деятельности, характерную для исследуемых предприятий строительной области. Определено значение каждого уровня в процессе выявления рисков строительного предприятия. Такими уровнями являются отрасль, форма собственности и размер предприятия. Учет разновидностей рисков предприятия, которые характерны для конкретного предприятия (в зависимости от вида экономической деятельности, формы собственности и размера) на каждом уровне, обеспечивает формирование их полного спектра. Выявление всех возможных рисков предпринимательской деятельности обеспечивает определение владельцем собственных возможностей их преодоления (в зависимости от формы собственности и размера), что и формирует предпосылки выделения подходов к ведению бизнеса.

Ключевые слова: оценка рисков, риски предпринимательской деятельности, выявление рисков, интеграционный подход к выявлению рисков.

ANNOTATION

In the present article the approach to identification of risks of the enterprises — executors of construction and investment projects, the application of which on three consecutive levels are defined risks of the enterprise, materially complement each other, and create the system of business risks, characteristic for the investigated enterprises of the construction sector. Determined the value of each level in the process of identifying the risks of construction enterprises. These levels are industry, ownership and size of enterprise. The risks for particular types of enterprise which are characteristic for a particular company (depending on the type of economic activity, ownership and size) at each level, provides for the formation of their full range. Identification of all possible risks of business activity provides the definition of the owner's own possibilities to overcome them (depending on the form of ownership and size), and generates the preconditions for the allocation approaches to doing business

Keywords: risk assessment, risk business activities, risk identification, integration approach to identifying risks.